



## "Той, хто боїться розплескати вічність"

### Практичні заняття за фантастичними творами Віктора Савченка

Наталія Логвіненко,

старший науковий співробітник,

кандидат педагогічних наук

Інститут педагогіки НАПН України

У статті розглядається методика організації та проведення практичних занять за творами Віктора Савченка, дидактичні завдання такої форми роботи.

**Ключові слова:** проблемний принцип навчання, царина людської психології, поліфонічна творчість.

Поява в українській літературі грона фантастичних романів та повістей Віктора Савченка — явище не лише відрядне, а перспективно означене, бо ж, маючи глибокі — як світові, так і національні традиції, воно бачиться відкритим на утвердження школи сучасної української фантастичної прози.

Валентина Соболь

На текстуальне вивчення романів Віктора Савченка програмою факультативного курсу "Українська фантастична проза" відведено 2 години практичних занять, що передбачає активну роботу зацікавлених суб'єктів на-вчально-виховного процесу.

Якщо основна мета лекційного методу забезпечити слухачів засадничими теоретичними й методологічними проблемами, системою знань з певної теми, що знаходять свій розвиток і застосування в практичній діяльності, то *практичні заняття* у свою чергу дають можливість безпосереднього розвитку в учнів здатності художнього сприйняття шляхом багаточисельних цілеспрямованих аналізів художніх текстів. Крім засвоєння принципів і методів наукового аналізу літературного твору, на практичних заняттях старшокласники оволодівають прийомами роботи з документами, критичними й науковими текстами, мемуарами, розвивають бібліографічні навички й уміння.

Отже, дидактичні завдання такої форми роботи полягають:

— у закріпленні, розширенні і поглибленні теоретичних знань, отриманих під час лекцій і "в процесі самостійної роботи з підручником та іншими науковими джерелами";

— "у формуванні на основі здобутих знань переконання, навички продуктивного мислення, полеміки".

Практичні ж завдання спрямовані на:

— формування умінь знаходити підтвердження своїх знань в аналізі художніх, зокрема фантастичних творів, розвивати навички творчої діяльності;

— оволодіння навичками конспектування першоджерел, ведення дискусії, комунікації з викладачем та однокласниками.

Розвивальні завдання практичних занять передбачають:

— навчити учнів порівнювати, аналізувати окремі положення, факти, теорії, підходи;

— розвивати креативні якості.

Крім того, практичні заняття мають забезпечити і перевірку якості знань кожного учасника за допомогою опитування та інших форм контролю [3, с. 231—232].

Доцільно, на нашу думку, побудувати (провести) практичні заняття, використавши проблемний принцип — в процесі факультативних занять вирішуємо проблему по-

вернення наукової фантастики (НФ) "з космічних висот на Землю, до земних наших проблем, причому в першу чергу — до проблем, які уже сьогодні яскраво можна побачити на видноколі розвитку пізнання і розвитку суспільства. Тільки вирішуються ці проблеми на іншому художньому рівні, ніж у 20—30 рр., з більшою глибиною психологізації, на більш високому філософському рівні, як правило, за допомогою більш високої літературної техніки, літературної майстерності". Ці слова А. Балабухи звучали в лекції вчителя, під час якої учні конспектували розповідь педагога — до цього привчали і привчаємо учнів у процесі роботи; а основні тези лекції, цитати, які підтверджують найважливіші думки, дати диктували для запису. Про пошуки молодих письменників у царині людської психології як визначальної риси нової фантастичної прози зазначав і М. Слабошпицький. Отож пропонуємо старшокласникам дослідити проблему гуманістичного спрямування фантастики, її унікальну можливість "у гармонізації наукового та художнього підходів до осягнення єдиного Всесвіту" (Н. Лапіна), проаналізувавши твори українських письменників-фантастів нового періоду (1960—1990 рр.).

Звернемося до творчості Віктора Савченка — автора цілої низки захоплюючих оповідань, повістей: "Тривожний крик папуги" (1982), "Консульська вежа" (1984); романів: "Тільки мить" (1988), "Под знаком сверчка" (1994, українською мовою "Під знаком цвіркуна", 2004), "Дві вершини гороскопу" (1999, перевидання — 2002), "З того світу інкогніто" (2003); п'єси: "Народжений під знаком Скорпіона" (1997), а ще — книжок есе "Бог не під силу хреста не дає" (1999), "Шлях у три покоління. Есе. Прозаїки Придніпров'я" (2003) та прецікавих окультних досліджень: "І бачив я звірину" (2000), "Порахуй число звірини" (2002), "Пророцтво четвертого звіра: Даниїл" (2002).

Його творчість критики називають "поліфонічною": це не тільки фантастика, але й реалістична проза, пригодницька та історична література, езотерика, есе, драматургія. Окремі книги і твори В. Савченка друкувалися в перекладах російською, угорською, чеською, словацькою мовами. Віктор Савченко — лауреат літературних премій імені Дмитра Яворницького (за п'єсу "Народжений під знаком Скорпіона", 1995), імені Гетьмана Івана Мазепи (за роман "Золото і крові Сінопа", 2009) та "Благовіст" (за фантастичний роман "З того світу — інкогніто", 1998). Нагороджений медаллю Національної Спілки письменників України "За досягнення в літературі" (2008) та орденем Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого III ступеня Української православної церкви (2009). На Всеукраїнському конкурсі читацьких симпатій на кращу книжку фантастики, який тривав протягом 1989 року, отримав диплом "Чумацький шлях" за роман "Тільки мить", посівши третє місце. Упродовж 1994—2002 рр.

очолював Дніпропетровську організацію Національної Спілки письменників України. Двічі обирався з'їздами письменників членом Ради та президії НСПУ. Член Національної Спілки письменників України з 1984 року.

Про свої перші публікації Віктор Васильович розповідає так: *"Друкувався ядесь із 1980 року. Майже в кожному збірнику фантастики, які виходили на Україні, є мої твори. Не тільки на Україні — в Москві отой журнал-альманах "Фантастика", який виходить щорічно. Туди відбирають найкращі твори. Там я теж є. Не в кожному номері, але часто друкувався..."*

*Перша книжка була видана в 1982 році, "Тривожний крик папуги" — це повісті про науковців, науковий світ. Так, перша книжка вийшла в "Молоді" — у Дніпропетровську мене не видавали. Друга книжка — я фантастику пишу, мене цікавлять фантастичні речі — вийшла теж у Києві, у "Веселці", називалася "Ночівля в карбоні", фантастика. Карбон — є таке геологічне поняття. А вже третя книжка вийшла у Дніпропетровську, у "Промені", бо побачили, що Київ мене видає, то видали "Консульську вежу", теж фантастика"...*

Літературознавці констатують, що твори Віктора Савченка не залишають байдужими нікого.

— У чому ж полягають секрети дивовижної притягальності наукової фантастики Віктора Савченка?

— Чи допомагають слова письменника-фантаста Віктора Савченка: *"Письменник творить не для себе і не для свого оточення, нехай навіть фахівців літератури, а для пересічного читача. Зерна моралі, гуманізму, добра, що їх знайде у творі читач, рано чи пізно проростуть у його свідомості бажанням творити добро, наслідувати вчинки позитивних героїв твору. Та які б високі мотиви не декларувалися письменником, гріш їм ціна, якщо твір не буде прочитаний"* — визначити ці секрети?

— Які думки письменника ви, як читачі, поділяєте?

— Чи захоплюють вас твори Віктора Савченка?

— Які з них ви прочитали?

Досить цікавим, на нашу думку, є інтерв'ю В. Савченка газеті "Сьогодні" (за 24 жовтня 2003 року), воно допомагає розкрити, пізнати його характер, зрозуміти стиль і завдання, які поставив перед собою письменник-фантаст, обравши мистецький шлях, хоча за фахом — хімік, кандидат хімічних наук.

Уривок з інтерв'ю (його можна й розіграти, давши попереджувальне завданням учням, які включаться у рольову гру) прочитаємо на факультативних заняттях, бесіду веде журналіст Тетяна Козлова:

*"— У Вашій зовнішності багато що нагадує скіфа — чеканний профіль, горда постава ...*

— Що це за скіхва така? Та, що не вмивалася, церков не знала і без штанів ходила? (*Сміється.*) Цей вираз я у "козацького батька" Дмитра Яворницького запозичив. А чи сягає моє коріння стародавньої Скіфії — покрито морокком. Сам я з Вознесенська Миколаївської області, предки оселилися там після ліквідації Катериною козацької вольниці.

— *Тривалий час Ви, технар з науковим ступенем, були слугою двох хазяїв ...*

— Точніше, не хазяїв, а дам: науки і літератури. При цьому я їх обох любив. Але знаючи, що мені дано всього лиш одне життя, я вибрав останню.

— Чому?

— Тому що доля науки не залежала від учених. Її вирішували ті, хто обслуговував марксистсько-ленінську філософію. Навіть найталановитіші з моїх колег не були вільні у виборі теми, збиранні доказів, манері пошуку. Життя в науці ставало боротьбою на два фронти: ідей і людей.

— Але сказати своє "я" в літературі було ще важче...

— А це вже як подивитися. Існувало неоголошене правило: пиши все, тільки компартію не критикуй. Ну, я прокламацій і не писав. Був, по суті, диверсантом: впливав на свідомість інакше, добре жанр наукової фантастики багато чого дозволяв. Тим більше, що читачів не бракува-

ло. Мої твори, видані багатсоттисячними тиражами, розходилися, як кажуть, "з коліс".

— Один із ваших художньо-фантастичних романів "Під знаком цвіркуна" метр української літератури Павло Загребельний назвав твором світового рівня. Ви писали його ...

— ... три роки. Стільки ж виношував.

— А сьогодні багаточисельні "фентезі" "смажаться", як млинці. Два-три місяці — і книжка готова.

— У кожного свій стиль. Як спосіб швидкого заробітку грошей підійдуть і "одноденки". Для мене цей шлях неприйнятний. Головне — душа твору, створення другого, невидимого плану. А це, повірте, вимагає часу. До того ж у фантастиці присутні ще й оригінальні філософські і наукові ідеї, неймовірні ситуації, дивовижні явища природи. Все це треба виносити в собі, неодноразово прокрутити і тільки потім передавати на папері. І ще необхідна, на мій погляд, умова — якою б "крутою" не була фантастична концепція, вона повинна проектуватися на проблеми сучасності.

У юності майбутнє не мало меж і ціль була не дуже конкретною. А тепер ціль ось — зовсім близько, я її бачу, вона чітко окреслена. З розумінням цієї мети з'явився могутній запас волі, вона наче подесятирилася. Сьогодні я відчуваю час — дні, години і навіть хвилини. Маю славу людини замкненої (відлюдної, відлюдкуватой), бо з кожною втраченою миттю відчуваю себе пограбованим.

— І якою є ця мета?

— Сприятти тому, щоб в Україні було більше інтелігенції, яка мислить (не плутати з освіченими!). Існують невидимі прикмети таких людей. Одна з них — допитливість і бажання докопатися до істини. Цим людям відомо, що багато так званих істин перестають бути такими, якщо на них подивитися з іншої точки зору. Це та сила, яку не зможе приборкати жодна влада[2]".

Дамо старшокласникам осмислити почуте. А потім поцікавимося:

— Яким постав у вашій уяві письменник?

— Чому, на вашу думку, журналістка Т. Козлова назвала Віктора Савченка — *"Той, хто боїться розплескати вічність"*?

— Чи зустрічалися такі люди у вашому житті?

— Про що захотіли б спитати у письменника, якби були присутні на зустрічі?

— Що зі сказаного письменником про фантастику ви знали?

— Які факти говорять про популярність творів Віктора Савченка?

**Важливо:** вислухати думки багатьох учнів, оскільки таке "живе" спілкування з письменником відкриває риси його вдачі, ерудицію, дає змогу зрозуміти вибір життєвого шляху і способи реалізації задуманого, з'ясувати рівень активності життєвої позиції, що визначається у письменника *турботою про долю України*. Крім того, висловлені старшокласниками міркування розкривають глибину їхнього розуміння фактів, подій, явищ, уміння дати їм оцінку, узагальнити, виділити основне; зіставити свої знання зі знаннями інших; виявляють їхні життєві пріоритети, уподобання.

Доречно зауважити, що В. Савченко завжди був патріотом. Визначальними у його житті були знайомства з прекрасними поетами і людьми Михайлом Чханом та Іваном Сокульським (згодом багаторічним в'язнем комуністичного концтабору). М. Чхан мав великий вплив на формування громадянської свідомості В. Савченка. Вони були не лише друзями-однодумцями. Багато років їх переслідували, не давали можливості друкуватися. Віктор Савченко став одним із останніх письменників України, якого було засуджено радянською владою за націоналізм. У пам'ять про тривожні часи цих цюкувань він присвятив М. Чханові один із своїх фантастичних романів ("Під знаком цвіркуна"). Критика визнає, що на сьогодні роман Віктора Савченка "Під знаком цвіркуна" "є найвищим

досягненням не тільки автора, а й сучасної української фантастики, бо ж за рівнем творів відповідає найкращим світовим досягненням у царині творів подібного жанру".

Варто наголосити, що й фантастика Віктора Савченка має українське забарвлення і українські корені, і це, на думку дослідників, виділяє його з-поміж письменників цього виду літератури.

Проведення бесіди може стати першим кроком до розв'язання проблемних питань, що винесені на факультативні заняття, зокрема проблеми гуманістичного спрямування фантастики, її унікальної можливості "у гармонізації наукового та художнього підходів до осягнення єдиного Всесвіту".

Загальнопроблематику фантастичних творів Віктора Савченка можна визначити як: *актуалізація найгостріших, найменш вирішених людиною проблем через побудову цілком реальної картини світу з різночасових та різнопросторових подій*. Щоб довести це, радимо старшокласникам аналітично прочитати фантастичну прозу письменника, вибравши для аналізу один з його творів.

Для колективного обговорення на практичних заняттях візьмемо фантастичний роман Віктора Савченка **"Тільки мить" (1988)**.

Перед початком роботи озвучимо деякі з рецензій, анотацій і відгуків:

*"Роман про дослідження вчених у далекій геологічній епосі Землі, куди вони проникли на машині часу"*.

*"Роман "Тільки мить" — твір не тільки фантастичний, а й світоглядний. Автор порушує морально-етичні проблеми нашого буття, змушує замислитися над минулим і майбутнім дому людського — планети Земля"*.

*"Много раз перечитывал эту книгу в школьные годы. "Парк юрского периода" Крайтона после "Только мить" показался скучноватым пересказом"*.

*"Цей твір — моє перше знайомство з палеонтологією (ще в далеких, з сьогоднішньої точки зору 90-х). Автору вдалося у формі пригодницького роману подати купу наукових фактів про еволюцію та становлення життя на нашій планеті. Прочитайте обов'язково"*.

*"Віктор Савченко з тих фантастів, чії твори знаходять прихильного небайдужого читача, можливо, ще й тому, що фантастика письменника ґрунтується на старих, як світ, і завжди актуальних соціально-філософських ідеях. І герої його творів такі ж, як ми, як і він сам, з такими ж почуттями, тривогами, проблемами"*.

— Висловіть свої перші враження від твору.

— Про що подумали, коли прочитали назву твору?

— Що найбільше вразило?

— Чи доводилося десь чути, вживати, оперувати словами "Архей", "Катархей", "Палеозой", "Палеозой, пермська система", "Мезозой, тріасова система"; цифрами і датами "2 700 мільйонів років до наших днів", "3 500 мільйонів років до наших днів", "270 мільйонів років до наших днів", "225 мільйонів років до наших днів"?

— Про що вони заговорили в романі Віктора Савченка "Тільки мить"?

— Які проблеми, що вирішуються у творі, видалися вам найактуальнішими?

— Які світи, описані автором, яскраво постали у вашій уяві?

— Як ви поясните зміст висловлювання: **"Життя — тільки мить у порівнянні з загальним розвитком, сірник, який швидко згорає, запаливши інший, і так без кінця"**? Чи можна взяти їх епіграфом до твору?

Зрозуміло, що таку бесіду проведемо для активізації учнівської діяльності. Запитання можуть бути й іншими. Їх змістове наповнення залежатиме від того, які думки висловлюватимуть ті, хто прочитав роман.

Заохотимо старшокласників підтвердити відповіді на останні запитання уривками з роману.

Наступним кроком у вирішенні проблемних питань стане звернення до героїв роману.

Олекса Заміховський, Мирослав Чумак, Марія, Василько Мурченко, Максим Семенович, Панас Браїлка, Арнольд Михайлович, Славко, Тойда Григорій Гурович — вибудуйте сюжетну лінію роману, використавши імена героїв твору, як їхні вчинки і дії стосуються морально-етичних норм, з ким із них ви могли б відправитися у подорож на машині часу? Свій вибір аргументуйте.

— Чия "машина часу" розкрила нові, доти не бачені, перспективи фантастичного жанру?

— У романі В.Савченка "Тільки мить" подорожі в часі — це умовність, в яку читач має вірити, чи припущення?

— Що ви знаєте про відкриття в 70-х роках ХХ століття надсвітлових швидкостей деяких космічних об'єктів?

Доктор геолого-мінералогічних наук Іван Ямниченко зауважує, що в романі В. Савченка подорож у минуле подається саме як припущення, оскільки роздуми героїв про "тахіонову матерію", про задзеркалля часу і простору — не вигадка автора, а "схема" найсучасніших фізичних ідей. Те, що на початку твору сприймається як необхідна умова гри, наприкінці змушує замислитись: а може, й справді можливі подорожі в часі? Для створення такої ілюзії письменник поєднує логіку вченого з логікою митця, наукову думку з художнім образом. І все ж "машина часу" Заміховського — це тільки літературний прийом, з допомогою якого автор розв'язує інші серйозніші завдання.

— З якою метою, на вашу думку, автор відсилає читача в далеку минувшину нашої планети, показує, в яких неймовірних муках народжувалося життя і який складний шлях пройшло воно до появи людини?

— Якими знаннями має володіти письменник, щоб відтворити словесно ту чи іншу палеокартину?

— Як ви думаєте, чи добирає письменник тільки перевірені наукові факти?

— Чи захотілося вам перевірити за науковими джерелами дані палеонтології, втілені автором у живі художні образи? Які саме?

— "Подорожі Заміховського і його колег у далеку минувшину можна порівняти з мандрями на інші планети". Що дає вченим підстави так говорити?

— "Тенденція поєднувати цікаве з корисним простежується впродовж усього твору". Що для вас, читачі, було цікавим, а що корисним?

— "І все ж, попри всю прив'язаність до наукового факту, художність у творі стоїть на першому місці". Доведіть правдивість висловленої критиком думки.

— Дослідіть морально-етичні проблеми, що виникли у колективі науковців. Яка з них, на ваш погляд, найголовніша, найактуальніша з погляду сучасності?

— Чи вважає ви морально-етичні проблеми — найгострішими, найменш вирішеними людиною проблемами?

Оскільки роботу над фантастичним романом В. Савченка "Тільки мить" ми розпочали з читання відгуків, анотацій, рецензій на нього, запропонуємо старшокласникам підготувати відгук на твір, який можна було б розмістити в Інтернеті.

У передмові до роману В. Савченка **"З того світу — інкогніто"**, який складається з трьох частин ("Постулат Гуатани", "Тінь Антихриста", "З того світу — інкогніто"), читаємо:

"У фантастичній літературі існує таке поняття, як "фантастична ідея", власне, те, що відрізняє жанр від суто реалістичного. Це — якась неймовірна наукова концепція або відкриття, довкола якого обертаються події. Найчастіше експлуатуються теми космосу, позаземних цивілізацій, зброї, що загрожує існуванню людства, тощо. Тобто ідея пов'язана з матеріальним світом.

У романі Віктора Савченка "З того світу — інкогніто" також є винахід. Але це винахід іншого плану. Герої проникають не в якусь зоряну туманність, а в потойбічний світ, у вимір, де все, що було, є і буде, вже є.

Важко сказати чого більше у творі: фантастичної вигадки, містичних моментів, від яких крижаніє кров, чи справді наукової ідеї розвітлення і знову втілення людської сутності у власну або чужу плоть. Часом здається, що це твір однаково художній і езотеричний. Автор оперує такими аргументами на користь існування потойбічного світу, які важко спростувати навіть засобами сучасної науки.

І все ж, попри карколомність сюжету, попри оригінальність ідеї (в українській літературі цієї теми мало хто торкався), справжньою метою автора було показати одвічну боротьбу людини й нелюдини в людській подобі".

Дослідження творчості В. Савченка, здійснене письменницею, доктором філологічних наук, професором кафедри україністики Варшавського університету Валентиною Соболю (м. Бердянськ) [7], дає змогу виділити його основні положення як проблемні питання для старшокласників, над якими вони мають поміркувати під час підготовки до наступного практичного заняття за романом Віктора Савченка "З того світу — інкогніто":

1. "Щаслива є та душа, яка сама себе судить", — цей *настоящий на століттях афоризм в романах Віктора Савченка "Монолог над прірвою" та "З того світу — інкогніто" зв'язується долями реальних осіб. У романі "З того світу — інкогніто" — ще й осіб історичних*.

— Доведіть, чи легко означаються ці імена і якій ідеї служать?

2. "... в обставинах фантастично-експериментальних, в езотеричній площині реалізується можливість розвітлення і поновного втілення людського єства у власну або чужу плоть".

— Чи набуває ця ідея в романі "З того світу — інкогніто" наукового обґрунтування? У яких езотеричних працях Віктора Савченка її розбудову можна побачити? ("І бачив я звірину" (2000), "Пророцтво четвертого звіра: Даниїл" (2002).

3. — Чи має рацію Олесь Завгородній, відзначаючи, що цей роман однаковою мірою художній і езотеричний, а його автор "оперує такими аргументами на користь існування потойбічного світу, які важко спростувати навіть засобами сучасної науки" [1, с. 174]".

4. "Кожен той, чиє серце в нім: вовче серце — справдешній вовк, хоч обличчя людське; серце боброве — бобер, хоч вигляд вовчий; серце вепрове — вепр, хоч подоба вепра", — цей *сковородинівський афоризм у романі набуває образності і водночас конкретики*".

— З'ясуйте, з допомогою яких прийомів, притаманних фантастичній літературі, авторська ідея розвітлення і поновного втілення душі в іншій подобі яскраво актуалізована і є перспективною? Учасниками якого експерименту стають двоє друзів — Хома Булига і Віталій Тищенко? З якою метою організовано його проведення?

5. "Отож, художньо-фантастичний твір вкотре стає прозорливішим, персвазійнішим, аніж добрий корпус спеціально призначених для пробудження історичної, національної пам'яті навчально-виховних видань".

— Що дає підстави дослідниці робити такі висновки?

6. Доведіть слушність думки: "Попри фантастично-містичне переплетіння подій, романи є своєрідним психологічним вернісажем реальних людських типів".

7. "Роман "З того світу — інкогніто" увібрав прикмети містичного видіння, детективного бойовика, психологічного дослідження і навіть елегійної, романтичної історії".

— Які з багатьох наративних візерунків автору вдалися найкраще?

**Наталія Логвиненко. "Тот, кто боится расплескать вечность". Практические занятия по фантастическим произведениям Виктора Савченко**

В статье рассматривается методика организации и проведения практических занятий по произведениям Виктора Савченко, дидактические задания такой формы работы.

**Ключевые слова:** проблемный принцип обучения, сфера человеческой психологии, полифоническое творчество.

**Natalia Logvinenko. "He who fears spill eternity". Practical lessons are fantastic works of Viktor Savchenko**

The article deals with methods of organizing and conducting workshops on the works of Viktor Savchenko, didactic tasks such forms of work.

**Key words:** the problem of training principle, realm of human psychology, polyphonic works.

8. "Як і належить романам неobarокової поетики, вони, вражаючи, дратуючи, захоплюючи, спонукають до співдумання та співпошуку, в процесі якого читач опиняється перед необхідністю здійснити вибір, зробити певні висновки".

— Пригадайте, у чому суть і особливості неobarокової поетики?

— Що в романі вас "вражало, дратувало, захоплювало"?

— Чи спонукали прочитані вами романи Віктора Савченка до "співдумання та співпошуку", чи опинилися перед "необхідністю здійснити вибір" і який саме?

Зауважимо: особлива принада науково-фантастичних творів В. Савченка полягає в тому, що його романи не дають читачеві однозначних відповідей на питання, які гостро болять. Ці проблеми письменник радше загострює до крайньої межі з допомогою фантастичної поетики, властивої авторському арсеналу, до котрого в першу чергу відносно вміня В. Савченка "науково обґрунтовувати найризикованіші гіпотези і вибудовувати на їхній основі захоплюючі сюжети".

В. Соболю наголошує: "Воістину сказано: "Не може бути спілки з темним, може бути тільки рабство у темного" [8, с. 293] — ця афористична настанова, котра лише на мить промайне в голові Тищенко, — насправді є нервом роману "З того світу — інкогніто" — чи відчули його старшокласники, чи зуміли проїнятися такими гострими й для нашого сьогодення проблемами, стане зрозумілим під час проведення практичних факультативних занять.

Для самостійного читання і дослідження запропонуємо старшокласникам роман Віктора Савченка "Під знаком цвіркуна". Конкурсні роботи на МАН передбачають самостійне визначення об'єкта і предмета дослідження, добір і опрацювання літературознавчих, біографічних джерел, уміння систематизувати, аналізувати наукову інформацію, зіставляти різні явища, факти, події, художній матеріал, робити висновки й узагальнення. Проведена на практичних заняттях робота щодо аналізу науково-фантастичних творів може стати зразком здійснення такого дослідження. Безумовно, необхідні консультації щодо формулювання тем дослідження і кроків його виконання проведе вчитель-словесник — керівник факультативних занять.

## Література

1. Завгородній О. Коментар до роману [Текст ] / Олесь Завгородній // Савченко В. З того світу — інкогніто. — Дніпропетровськ, 2004. — 168 с.

2. Козлова Т. Фантаст Виктор Савченко раскрыл тайну числа зверя. Интервью с Виктором Савченко [Электронный ресурс] / Татьяна Козлова — Сегодня. — №215 (1560). — 2003. — 24.09. — Режим доступа: // www.segodnya.ua. /oldarchive

3. Куцевол О. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): Навчальний посібник [Текст] / Куцевол О.М. — К.: Освіта України, 2009. — 464 с.

4. Савченко В. Монолог над безоднею. З того світу — інкогніто [Текст] / Віктор Савченко. — Дніпропетровськ, 2004. — 431 с.

5. Савченко В. Післямова [Текст] // Савченко В. Під знаком цвіркуна. — Дніпропетровськ, 2004.

6. Сливинський О. І білі купави: Есеїстика [Текст]. — К., 2004.

7. Соболю В. Наукова фантастика Віктора Савченка [Електронний ресурс] / Валентина Соболю. — Режим доступу: //argo-unt.at.ua/pabl/naukova\_fantastika\_viktora\_savchenka

8. Українська афористика Х—ХХ ст. [Текст] / Під заг. ред. І. Драча та В. Черняка. — К., 2001.